

Mircea MORARIU

Estetica farsei, estetica personajelor

O „regulă de aur“ a profesiei de critic de teatru cere ca în orice cronică „verdictul“/concluzia să fie formulat/tă la sfârșit. Adică, numai după ce ai comentat textul, regia, ai spus două-trei vorbe, mai mult ori mai puțin convenționale, despre fiecare interpret în parte, despre cât de „în notă“ ori nu a fost actorul respectiv, doar după ce ai „edictat“ că scenografia este „luxuriantă“ sau „simplă și funcțională“, „minimalistă“ sau „barocă“, ai dreptul să tragi concluzia și să spui că spectacolul e bun sau prost, să devii „futurológ“ amator și să „prevezi“ ritos că el se va juca mult și cu succes ori dimpotrivă. Încalc acum, cu bună știință, dar și cu bucuria autentică, necontrafăcută, de spectator care, înainte de a fi „critic“ – unul mai mult sau mai puțin „controversat“ – e, pur și simplu, un om căruia îi place să meargă la teatru și îmi împărtășesc credința că spectacolul de la Teatrul Național din Cluj-Napoca e cel mai bun *Revizor* pe care am avut șansa de a-l vedea până acum. Din motive ce țin de vârstă, nu am avut norocul de a lua parte la niciuna dintre cele trei sau patru reprezentații ale deja „miticului“ spectacol realizat de Lucian Pintilie în anul 1972 la Teatrul „Bulandra“, interzis din chiar ordinul lui Nicolae Ceaușescu (imediat după aceea, tot de interdicție va avea parte, în Uniunea Sovietică, *Revizorul* lui Tovstonogov, dovedindu-se astfel că metodele comuniste au fost cam aceleași peste tot, asta după ce cu mai bine de o sută de ani în urmă un alt *Revizor* a fost interzis de regimul țarist, dovedindu-se că dictatura acționează la fel peste tot și indiferent de timpuri). Nu am avut nici prilejul de a vedea spectacolul cu *Revizorul* de la Teatrul Național „Mihai Eminescu“ din Timișoara, montat de Petru Vutcărău în chiar această stagiune, deoarece direcțiunea de acolo m-a suspendat din rolul de „revizor“, după ce nu am scris cum și-ar fi dorit despre o încropeală anartistică pe care a girat-o și pe care, din motive de igienă mentală, ar fi mai bine să o uit. Am văzut însă alte montări cu același text, unele bune (cele semnate de regretatul Adrian Lupu, îndrăgostit de textul lui N.V. Gogol, căruia, sub pseudonimul Adina Zeev i-a asigurat o versiune scenică extrem de suplă; de Claudiu Goga la Teatrul Național din Craiova cu Sorin Leoveanu în *Hlestakov*; sau de Horațiu Mălăele la Teatrul de Comedie, care și-a sporit portanța după ce actorul-regizor și-a asumat rolul *Hlestakov*), altele complet neizbutite care nu merită nici măcar efortul rememorării. Am, cred, așadar, antecedentele necesare și elementele de comparație. **Revizorul** de la Cluj e un spectacol important pentru creatorii lui, pentru regizoarea Mona Marian, pentru actorii din distribuție, pentru instituția producătoare. Aparent, Mona Marian nu își propune să mute munții din loc. Nu „contemporanizează“ energetic, nu ia ochii. Sigur e că regizoarea citește partitura cu ochi proaspeți, o înscenează aproape în integralitatea ei, „taie“ din ea foarte puțin, asta după ce a ales o excelentă traducere datorată remarcabilului slavist ieșean Emil Iordache. Se arată extrem de interesată de *poveste*, de claritatea relatării. Însă deopotrivă, faptele și personajele sunt supuse unui tratament special, sunt înfățișate în termeni de un parodic grotesc, rămân ale epocii în care au fost create dar o și depășesc grație dilatării convenției scenice. Sunt „fantastice“ în pofida banalității lor, sunt „realiste“ în ciuda dimensiunilor lor rabelaisiene, sunt din realitatea cotidiană, deși rămân și ale epocilor trecute, sunt rele, malefice, fără cusur în arta înșelătoriei, în

În prim-plan Ionuț CARAS

Foto: Nicu Cherciu

corupția lor fără margini, cu toate că grație costumelor și coloritului acestora (semnatară Eugenia Tărășescu-Jianu) parcă ar fi niște făpturi din turtă dulce. Le este proprie masivitatea, semn al îmbuibării, al traiului bun. Sunt aparent greoaie, prostănace, gândesc încet, au tot felul de tare – se pierd cu firea și lăcrimează, precum *Luka Lukici Hlopov*, inspectorul școlar, ori sunt sâsâite și peltice, asemenea lui *Leapkin-Teapkin*. Dar se mișcă cu repeziciune atunci când e vorba să mai pună la cale o înșelătorie, să inventeze ceva care să le asigure salvarea, supraviețuirea. Sunt trădate în amor, sunt „traduse”, precum Bobcinski, practică instantaneu delatațiunea ieftină (*Artemi Filipovici Zemleanika*). Toate sunt suspicioase, sunt lichele, prudente, cabotine, spășite cu schepsis, clovnești, carnavalești. „Arta lui Gogol nu poate fi gândită separat de imensa *minciună* a carnavalului”, scria Lucian Raicu în cartea *Gogol sau fantasticul banalității* (Editura Cartea Românească, București, 1974) și acest fapt apare ca atare în spectacol. Personajele din *Revizorul* clujean sunt clovnești, caricaturale după părerea mea nu atât din dorința de a li se supra-licita clovneria, cu toate că există și o atare intenție pe care ansamblul montării o justifică pe deplin, ci îndeosebi din perspectiva scenei finale, când vor înțelege cu maximă perplexitate ce farsă grozavă le-au făcut *Hlestakov* și *Osip*.

În prologul spectacolului, în fața cortinei, îi vedem pe *Hlestakov* și pe *Osip* în costume de călătorie. *Hlestakov* e înveșmântat într-o haină lungă de piele neagră și are pe cap un fel de caschetă ce poate fi de șofer, de motociclist ori de aviator. *Osip* are în mână o carte, citește (ceva mai încolo vom afla că îl citește pe Esenin), e un amestec de personaj cehovian (un fel de Petia Trofimov) și de epigon hamletian. În final, cei doi pleacă, „zboară”, „se evaporă” la propriu, pe fondul muzical extras din coloana sonoră a filmului *Războiul stelelor*. „*Hlestakov* – scria același Lucian Raicu – apare și dispare: prezența i se consumă fulgerător: dar *golul* care și-a făcut deodată simțită privirea acut îndreptată spre noi nu dispare odată cu el; se instalează pentru multă vreme, poate pentru totdeauna. Banalul mistificator a plecat nu se știe unde și nici nu are importanță; dar plecarea nu pune capăt neliniștii ivite în lume odată cu sosirea sa”. Lumea din micul orașel în care își fac de cap *Anton Antonovici Skvoznik-Dmuhanoski*, primarul orașului, și acoliții săi nu mai e aceeași după pățania cu *Hlestakov* și asta în pofida faptului că rămâne la fel de coruptă și trebuie să facă față „asaltului” unui nou revizor, de astă dată unul autentic.

Lumea, corupții, mișeii de tot felul din *Revizorul* se tem de astfel de asalturi. Nu pentru că i-ar socoti pe revizori cinstiți. Știindu-i încă și mai corupți decât ei, mai hulpavi se tem să nu trebuiască să plătească excesiv spre a le cumpăra complicitatea. Casa Primarului e asemenea unui *château-fort*, ca un castel medieval, cu porți masive, anume făcute spre a nu lăsa pe nimeni străin să treacă dincolo de ele. Primarul e cel mai corupt dintre toți, așa că e și cel mai masiv. Într-un anume fel, el își asumă condiția de personaj de operetă, de vodevil, fredonează cu încăpățănare, dar însoțindu-și „prestația” vocală cu grimase semnificative din *Balada puricelui*. *Anton Antonovici* e mereu pregătit să îi strivească, asemenea unor purici, pe toți cei ce ar cuteza să i se opună, să îl reclame, să încerce cea mai mică răzmeriță. Controlează, cenzurează tot (e un fel de șef al cenzurii pe care o instituie la nivelul comunicării dintre oraș și restul Rusiei), e pământean, teluric, dar și visător minor. Se bucură ca un copil la gândul că, după ce își va căsători fata cu *Hlestakov*, va părăsi orașelul devenit prea mic pentru o personalitate atât de mare cum este a lui și va ajunge general la Petersburg. Amestecul acesta de prostie, de viclenie, de iluzie, de răutate e sugerat remarcabil de jocul lui Ovidiu Crișan.

Masivitatea Primarului e contracarată de suplețea lui Hlestakov. Iar aici regizoarea operează o primă „distribuție contrastivă”. Rolul acesta îi vine ca o mânășă tânărului actor Ionuț Caras, foarte bine distribuit în rol. Înzestrat cu o figură șugubeață, ștregărească, inteligentă, dar mai ales cu un talent demn de toată lauda, Ionuț Caras mai dovedește o dată, după rolul din *Noaptea Valpurgiei*, că e unul dintre cei mai înzestrați actori din generația lui. În marea scenă a fanfaronadei e *sans défaut*. E admirabil. E exemplar. Jocul său confirmă ideea gogoliană în conformitate cu care în multe dintre personajele ieșite din pana clasicului rus „instinctul și sentimentul artistic sunt înnăscute”. Hlestakov joacă un rol, e conștient de asta, un rol pe care și-l asumă mai întâi ezitant, apoi tot mai sigur, un rol care îi place – și îi place nu doar pentru că îi aduce bani, deși personajul e încercat și de voluptatea de a-i jecmăni pe cei din jur – un rol pe care ajunge să îl adore. Un rol de care profită spre a face din el prilejul unui recital. Recitalul îi izbuteste perfect lui Hlestakov, recitalul e o probă de măiestrie artistică trecută cu notă maximă de Ionuț Caras. Spun „notă maximă” fără teama că voi fi acuzat de atitudini profesionale de criticite.

Iar dacă Hlestakov e marele *discoureur*, Cristian Rigman, adecvatul interpret al lui *Osip*, e enigmaticul prin excelență. Iată, așadar, o a doua „distribuție contrastivă” operată de Mona Marian pe tulpina unei izbutite „distribuții complementare”. *Osip* e interiorizat autentic, dar și interiorizat cu intenții artistice, conștient că joacă și el un rol. Într-un anume fel, chipul în care e concepută scenic de regizoarea Mona Marian și de interpreții Ionuț Caras și Cristian Rigman relația Hlestakov–*Osip* ne îndreptățește să ne ducem cu gândul la aceea dintre *Dom Juan* și *Sganarelle* din *Dom Juan* de Molière. *Osip* înseamnă pentru foarte tânărul actor clujean Cristian Rigman rolul ce îi aduce consacrarea. Odată cu *Osip*, Cristian Rigman își autoformulează un standard profesional și artistic pe care va trebui mereu să îl aibă în vedere și să îl depășească.

Dezlănțuite, diabolice, melanj de șarlatanie și de prostie patentată, de victime ce își merită „martiriul” sunt toate personajele din *Revizorul*. Și mai toți actorii din distribuția spectacolului clujean: Angelica Nicoară, Romina Merei, Ramona Dumitrean, Patricia Boaru, Dragoș Pop (mai dezinhibat decât oricând), Cătălin Herlo, Cristian Grosu, Anca Hanu, Adrian Cucu (parcă tot mai bun, tot mai sigur pe sine, cu fiecare nouă distribuție), Radu Lărgeanu, Emanuel Petran, Ruslan Bârlea, Maria Munteanu, Maria Seleș, Silviu Iorga. Simt asta și, ce e și mai important, reușesc să își transpună scenic simțirea. Sunt momente în spectacol – cel puțin, așa a fost la premieră – când intensitatea jocului mai scade, când ritmul nu e tocmai cel dorit. Se simte acest lucru și, mai cu seamă, din cauza decalajului dintre ritmul acțiunii scenice și cel al ilustrației muzicale, inspirat aleasă de Corina Sârbu. Dar, dincolo de aceste curențe, așa după cum anticipam încă din primele rânduri ale cronicii, *Revizorul* de la Teatrul Național din Cluj e un spectacol bun, de ținută și de palmares. Nu doar pentru regizoare, actori și instituția producătoare.

Teatrul Național „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca – *Revizorul* de N.V. Gogol. Traducerea: Emil Iordache. Regia: Mona Marian. Decoruri: Mihai Ciupe. Costume, păpuși, recuzită: Eugenia Tărășescu-Jianu. Asistent scenografie: T. Th. Ciupe. Ilustrația muzicală: Corina Sârbu. Cu: Ovidiu Crișan, Angelica Nicoară, Romina Merei, Ramona Dumitrean, Patricia Boaru, Dragoș Pop, Cătălin Herlo, Cristian Grosu, Anca Hanu, Adrian Cucu, Ionuț Caras, Cristian Rigman, Radu Lărgeanu, Emanuel Petran, Ruslan Bârlea, Maria Munteanu, Maria Seleș, Silviu Iorga. Data premierei: 4 mai 2010.